

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКЕ ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО (США, УКРАЇНА, КАНАДА, ЄВРОПА)
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМЕНІ І. КРИП'ЯКЕВИЧА НАН УКРАЇНИ
СВІТОВА НАУКОВА РАДА ПРИ СВІТОВОМУ КОНГРЕСІ УКРАЇНЦІВ
ІСТОРИЧНА СЕКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК У США
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

III Міжнародний науковий конгрес українських істориків “Українська історична наука на шляху творчого поступу”

Луцьк, 17–19 травня 2006 р.

Том 3

Редакційно-видавничий відділ “Вежа”
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Луцьк – 2008

ЗМІСТ

Передмова.....	7
СЕКЦІЯ 6	
РУХ ОПОРУ В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	
<i>Володимир Косик (Париж, Франція)</i> Збірник “ОУН і УПА” в порівнянні з німецькими документами.....	9
<i>Олександр Кучерук (Київ)</i> Військово-політична діяльність ОУН напередодні і на початку Другої світової війни.....	15
<i>Петро Кралюк (Острозь)</i> Інформаційна та пропагандистська діяльність УПА (на основі матеріалів колишнього управління КДБ по Волинській області).....	21
<i>Сергій Кот (Київ)</i> Підпілля ОУН в окупованому Києві (1941–1943 рр.).....	24
<i>Федір Полянський (Тернопіль)</i> Підпілля і повстанський рух українських націоналістів в умовах німецької окупації у 1941–1944 рр. (за матеріалами Тернопільської області).....	30
<i>Геннадій Іванущенко (Суми)</i> Документи репресивно-каральних органів як джерело вивчення діяльності ОУН–УПА на території Сумської області.....	34
<i>Сергій Гальчак (Вінниця)</i> Опір націоналістичного підпілля на Вінничині в роки Другої світової війни.....	39
<i>Олена Дьякова (Харків)</i> Рух Опору на Харківщині у роки Другої світової війни.....	49
<i>Володимир Дзьобак (Київ)</i> Конфлікти в ОУН(б) і їх вплив на український рух Опору в 1941–1944 рр.....	55
<i>Віталій Стецкевич (Кривий Ріг)</i> Північна Буковина в добу війни 1941–1944 рр.: “межова історія” в молдавсько-румунському й українському історіописаннях.....	63
<i>Ігор Мазило (Вінниця)</i> Німецька окупаційна політика в Україні щодо використання залізничного транспорту і методи виведення його з ладу в 1941–1944 рр. працівниками залізниць – учасниками руху Опору.....	68
<i>Валерій Шайкан, Валентина Шайкан (Кривий Ріг)</i> Деякі аспекти ідеологічної боротьби в Україні в роки гітлерівської окупації.....	72
<i>Леся Ковалишин Тернопіль</i> Роль і місце О. Кандиби-Ольжича в діяльності ОУН (1929–1944 рр.).....	77
<i>Мирослава Гурик (Тернопіль)</i> Ярослав Стецько – ідеолог “демофільського” світогляду, стратег української соціальної революції.....	80
<i>Петро Брицький Чернівці</i> Діти України – жертви нацизму й активні учасники боротьби з ним.....	84
<i>Олег Ленартович (Луцьк)</i> Український національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни.....	87
СЕКЦІЯ 7	
ЕТНІЧНІ УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПОЗА МЕЖАМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	
<i>Володимир Маслійчук (Київ)</i> Міжетнічні взаємини в Острогозькій провінції (1765–1779 рр.).....	96
<i>Михайло Горний (Львів)</i> Проблема національно-релігійної ідентичності українців Холмщини і Підляшшя за часів російського панування.....	101
<i>Володимир Пришляк (Луцьк)</i> Гетьманська Україна першої половини XVIII століття у листуванні Михайла Грушевського та Івана Джиджори (1908–1914 рр.).....	107
<i>Олександр Коник (Херсон)</i> “Забузька Русь”, “холмський народ” і національна карта в дебатах російської Державної Думи третього скликання (1911–1912 рр.).....	112
<i>Анатолій Салюк (Львів)</i> Культурно-освітнє життя українців Холмщини і Підляшшя у 1919–1939 рр.....	118
<i>Тамара Шевчук (Рівне)</i> Українська інтелігенція Холмщини і Підляшшя в боротьбі за свої права в міжвоєнний період.....	123
<i>Володимир Кіцак (Тернопіль)</i> Депортація українців з Польщі. Третій етап (1 вересня – 31 грудня 1945 р.).....	128
СЕКЦІЯ 8	
ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ	
<i>Омелян Вішка (Торунь, Польща)</i> Українці у Варшаві в міжвоєнний період XX ст.....	134

<i>Алла Атаманенко (Остроз)</i>	Українська історична наука в діаспорі: періодизація, структура, актуальні напрями дослідження.....	141
<i>Владислав Роговий (Київ)</i>	Українське студентство в таборах інтернованих у Польщі в 1920–1924 роках.....	147
<i>Микола Гетьманчук (Львів)</i>	Шлях Нестора Махна в еміграції (Румунія і Польща, 1921–1925 рр.).....	153
<i>Геннадій Єфіменко (Київ)</i>	Українська діаспора Росії в національній політиці Кремля в 1920–1930-ті рр.: стандарт, виняток, приклад?.....	160
<i>Осип Мороз (Керконгсон, США), Ігор Винниченко (Київ)</i>	Альманах “Визначні постаті зарубіжного українства”: проблеми створення.....	165
<i>Анастасія Гайдукевич (Рівне)</i>	Взаємовідносини чеського уряду та української діаспори в Чеській Республіці в 1993–2006 рр.....	169
<i>Віктор Прокопчук (Кам'янець-Подільський)</i>	Красознавча діяльність Волинського обласного громадсько-культурного товариства “Холмщина”.....	171
<i>Галина Щигельська (Теребовля)</i>	Союз українців у Великій Британії: історія становлення (1945–1949 рр.).....	176
<i>Михайло Куніцький (Луцьк)</i>	Українська еміграція після Другої світової війни: причини, характер та напрямки.....	181
<i>Валентина Піскун (Київ)</i>	Листування українських діячів із Микитою Шаповалом як джерело вивчення громадянської позиції української політичної еміграції (20-ті рр. XX ст.).....	186
<i>Тетяна Пронь (Миколаїв)</i>	На роздоріжжі: українські реемігранти з Аргентини на теренах півдня України в 50–60-х роках XX ст.	192
<i>Оксана Ятишук (Тернопіль)</i>	Українське театральне та хорове мистецтво на Далекому Сході.....	196
<i>Людмила Божук (Київ)</i>	Освіта в українській діаспорі як спосіб розширення українськості у світі.....	199
<i>Геннадій Бондаренко (Луцьк)</i>	Волинезнавство в українській діаспорі та на Волині (друга половина XX ст.).....	205
<i>Тамара Нагорна (Полтава)</i>	Українські та російські духобори в Канаді (кінець XIX – початок XX століть).....	211
<i>Ігор Винниченко (Київ)</i>	Українське організоване життя в країнах Балтії у 1920–1940-х рр.....	216
<i>Ольга Кобельська (Тернопіль)</i>	Просвітницька праця українського жіноцтва на еміграції (кінець XIX – перша третина XX століть).....	217

СЕКЦІЯ 9

ХРИСТИЯНСЬКА ЦЕРКВА В ІСТОРИЧНІЙ ДОЛІ УКРАЇНСТВА

<i>Володимир Пащенко (Полтава)</i>	Роман “Собор” як засіб реалізації релігійних поглядів Олеса Гончара.....	223
<i>Богдан Трофим'як (Тернопіль)</i>	Галицьке греко-католицьке духовенство в історичній долі України (1901–1944-й рр.) (на матеріалах молодіжних об'єднань).....	227
<i>Юрій Стецик (Дрогобич)</i>	Культурно-освітня діяльність ЧСВВ на теренах Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.).....	233
<i>Елла Бистрицька (Тернопіль)</i>	Християнство в Україні: уроки трагедії національної церкви (1596–1686–1946).....	238
<i>Людмила Посохова (Харків)</i>	Православні колегіуми України в XVIII ст.: перехрестя культур, традицій, епох.....	244
<i>Галина Кособуцька (Київ)</i>	Милосердя членів братств як вияв менталітету українського народу.....	248
<i>Валентина Лось (Київ)</i>	Освітня та добродійна діяльність уніатської церкви (Правобережна Україна наприкінці XVIII – у першій третині XIX ст.): постановка питання.....	254
<i>Михайло Чучко (Чернівці)</i>	Національно-політичні прагнення кліриків та мирян у православної церкви австрійської Буковини.....	259
<i>Алла Киридон (Полтава)</i>	Українська автокефальна православна церква: проблеми становлення (1917–1921 рр.).....	267
<i>Олена Галамай (Вінниця)</i>	Опір РПЦ модернізаційним заходам радянської влади на Поділлі у 20-х рр. XX ст.	272
<i>Володимир Дмитрук (Київ)</i>	Кардинал Йосиф Сліпий і Українська греко-католицька церква наприкінці 60-х рр. XX ст.	277

<i>Сергій Лис (Луцьк)</i> Про спробу закриття Луцького кафедрального Святотроїцького собору у 60-х роках ХХ століття.....	281
<i>Оксана Михальчук (Луцьк)</i> Політика влади щодо православної церкви на Волині у 1960–1980-х рр.....	284
<i>Віктор Кічера (Ужгород)</i> Роль монастирів Чину Святого Василя Великого в релігійному та культурному житті Закарпаття.....	289
<i>Богдан Новосядлий, Наталя Новосядла (Тернопіль)</i> Буцнівська святиня у контексті християнського розвитку України	293
<i>Ірина Скакальська (Кременець)</i> Роль православного духовенства в боротьбі за становлення Української автокефальної православної церкви на Волині у міжвоєнний період ХХ ст.....	297

СЕКЦІЯ 10

УКРАЇНА В СУЧАСНІЙ СВІТОВІЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ГЕОПОЛІТИЦІ

<i>Сергій Пронь (Миколаїв)</i> Стратегічне партнерство України та Китаю в умовах глобалізації: реалії, проблеми, перспективи.....	301
<i>Євгенія Юрійчук (Чернівці)</i> Інтеграційні процеси в Україні та Європі: трансформація виборчих систем.....	304
<i>Валерій Борніков (Луцьк)</i> Деякі аспекти українського демократичного транзиту	309
<i>Володимир Собчук (Луцьк)</i> Проблема єдності української нації в контексті політичних подій 2004–2006 років	315
<i>Лариса Коврик (Чернівці)</i> Український фактор в сучасній зовнішній політиці Росії.....	319
<i>Андрій Грубінко (Тернопіль)</i> Українсько-британські відносини на межі ХХ–ХХІ століть: геополітичний вимір.....	324
<i>Оксана Бойко (Чернівці)</i> Міжнародні проекти впливу на громадську думку: варіанти застосування в українському просторі	330

СЕКЦІЯ 11

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

<i>Володимир Сергійчук (Київ)</i> Роль сучасної історичної науки в державницькому освідомленні українського суспільства	337
<i>Тамара Марусик (Чернівці)</i> Гендерна культура в Україні в умовах глобалізації освіти.....	341
<i>Володимир Романцов (Київ)</i> Користування рідною мовою населення на українських землях та української діаспори в Російській Федерації у ХХ – на початку ХХІ ст.	346
<i>Наталя Зіневич (Київ)</i> Роль циганознавчих досліджень у збереженні національно-культурної самобутності ромів (циган) України.....	353
<i>Світлана Брижницька (Канів)</i> Постать Тараса Шевченка та місце його поховання в контексті розвитку національної ідентичності українців (друга чверть ХІХ ст. – середина 20-х рр. ХХ ст.)	359
<i>Олена Бундак (Луцьк)</i> Олександр Цинкаловський: історико-археологічні студії.....	364
<i>Катерина Шестакова, Юрій Шестаков (Чернівці)</i> Етнічна ідентифікація населення українсько-польського пограниччя	368
<i>Валерій Нестеренко (Кам'янець-Подільський)</i> Використання конфліктологічної парадигми в процесі вивчення етнонаціональної історії України ХХ ст.	376
<i>Любов Крупник (Київ)</i> Українська народна культура: шляхи збереження та розвитку (досвід Івана Гончара та його послідовників).....	381
<i>Світлана Герегова (Чернівці)</i> Іван Миколайчук: штрихи до портрета.....	385
<i>Світлана Гаврилюк (Луцьк)</i> Пам'яткознавчий збірник “Древности Украины”: історія підготовки, авторство, суспільний відгомін	390
<i>Олександр Петровський (Тернопіль)</i> Наміри з інвентаризації пам'яток історії та культури у міжвоєнній Польщі та спроби їх реалізації у Східній Галичині (за матеріалами з'їздів Ради консерваторів)	395
<i>Олександр Гаврилюк (Луцьк)</i> Правотворча діяльність органів державної влади міжвоєнної Польщі з охорони культурної спадщини.....	400

<i>Руслана Маньковська (Київ)</i> Екомузей в Україні: перспективи розвитку.....	404
<i>Наталія Медведчук (Луцьк)</i> Співпраця держав Європейського Союзу у справі охорони культурної спадщини (законодавчий аспект).....	409
<i>Анатолій Пісоцький (Володимир-Волинський)</i> Збереження історичної спадщини міста Володимира-Волинського.....	414
<i>Тетяна Яцечко (Луцьк)</i> Проблеми збереження музеями археологічних культур в умовах глобалізації сучасного світу.....	418
<i>Володимир Таборанський (Київ)</i> Рух громадськості Середнього Подніпров'я за збереження історико-культурної спадщини (90-ті рр. XX – початок XXI ст.).....	423

СЕКЦІЯ 12

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ

<i>Надія Темірова (Донецьк)</i> Аграрна Україна на межі XIX–XX ст.: провідні тенденції зарубіжної історіографії.....	428
<i>Олексій Кураєв (Київ)</i> Переворот генерала Павла Скоропадського у світлі зарубіжної історіографії.....	433
<i>Тетяна Богданова (Миколаїв)</i> Український масонський рух 1917–1920 рр. у творах польського історика Л. Гасса.....	438
<i>Ігор Стебельський (Віндзор, Канада)</i> Трактування історії України в англомовних підручниках географії.....	442
<i>Олександра Кудлай (Київ)</i> Історія України в російській науковій літературі 1990-х – початку 2000-х років.....	448
<i>Євген Сінкевич (Херсон)</i> Історія України та українсько-польські відносини у дослідженнях і діяльності представників краківської історичної школи.....	454
<i>Йосип Надольський (Луцьк)</i> Проблеми депортації населення західних областей України в сучасній польській і російській історіографії.....	457
<i>Олександр Куриленко (Київ)</i> Сучасні трансформаційні процеси в Україні в оцінках зарубіжних дослідників.....	461

СЕКЦІЯ 13

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ У ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ: МОДЕРНІ ПІДХОДИ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

<i>Олег Петречко (Дрогобич)</i> Дослідження історії Стародавнього Риму в сучасній українській історіографії.....	465
<i>Віктор Атаманенко (Остроз)</i> Джерела вивчення магнатського господарства Волині другої половини XVI – першої половини XVII ст.....	470
<i>Микола Бармак (Тернопіль)</i> Формування російської системи державної служби на українських землях (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).....	479
<i>Олег Захарчук (Київ)</i> Наполеонознавство у дослідженні українських вчених.....	485
<i>Майя Коннова (Вінниця)</i> Громадянська війна в Іспанії 1936–1939 років у працях радянських та зарубіжних вчених.....	492
<i>Світлана Шульга (Луцьк)</i> Союз волинських чехів.....	498
<i>Віктор Колесник (Луцьк)</i> З історії визначення і встановлення кордону між Україною і Польщею у XX столітті (хроніка найважливіших подій).....	503
<i>Ростислав Стрільчук, Дмитро Стрільчук (Луцьк)</i> Становлення і розвиток польсько-українських економічних відносин наприкінці 80-х – на початку 90-х років XX ст.....	507
<i>Людмила Стрільчук (Луцьк)</i> Україна в польській східній політиці 1989–1999 рр.....	515
<i>Тетяна Журовська (Луцьк)</i> Використання досвіду Республіки Польща в розбудові української державності.....	519
<i>Іванна Макух-Федоркова (Чернівці)</i> Вплив глобалізаційних тенденцій на розвиток засобів масової комунікації у сучасних умовах.....	523

ДОДАТКИ

Конгрес на сторінках періодики України і світу.....	529
Конгрес у світлинах.....	531
Документи Конгресу.....	537

важливих напрямів реформи, як приватизація, модернізація виробничого потенціалу, інвестиційна політика, структурна перебудова, зовнішньоекономічна діяльність порівняно з аналогічними перетвореннями в Україні, де в 1993 р. процес радикальних економічних реформ практично призупинився внаслідок чергового витка політичної нестабільності.

Література

1. Справка об участии УССР во внешнеэкономических и научно-технических связях СССР с ПНР.– ЦДАВОВУ, ф. 337, оп. 50, од. зб. 1974, арк. 31–36.
2. Справка об участии Украинской ССР во внешнеэкономических и научно-технических связях СССР с Польской Народной Республикой. 28.05.1982 г.– ЦДАВОВУ, ф. 337, оп. 50, од. зб. 5332, арк. 81–84.
3. Справка об участии Украинской ССР во внешнеэкономических и научно-технических связях СССР с ПНР. 12.03.1981 г.– ЦДАВОВУ, ф. 337, оп. 50, од. зб. 4723, арк. 78.
4. Бершеда Є. Українсько-польські стосунки та європейська безпека // Незалежний культурологічний часоп.– 1998.– № 14.– С. 29–36.
5. Бурант Україна і Польща: до стратегічного партнерства // Політична думка.– 1997.– № 3.– С. 105–117.
6. Горбулін В. Інтеграційні процеси та розвиток країн Центральної і Східної Європи // Геополітика і стратегія.– 1997.– № 6.– С. 24–38.
7. Грос Д., Штайнхер А. Реформи банківської системи у Східній Європі. Особливості України // Україна на роздоріжжі.– К.: Основи, 1998.– С. 205–231.
8. Джордж де Мені, Вінг Тай Ву. Вступ до обговорення ситуації в Україні // Уроки реформ. За матеріалами міжнар. конф. / Пер. з англ.– К.: Основи, 1995.– С. 162–174.
9. Ебергард П. Результати суспільно-економічних перетворень у Польщі та Україні // Економіка України.– 1999.– № 4.– С. 80–86.
10. Зіденберг А., Мьоллерс Ф. Взаємодія між грошовою політикою та політикою реформ в Україні // Україна на роздоріжжі.– К.: Основи, 1998.– С. 54–57.
11. Колесник В. П., Стрільчук Л. В. Основні етапи прикордонного співробітництва Волині і Замостя у 50–90-ті роки ХХ століття // Зб. навч.-метод. матеріалів і наук. ст. іст. ф-ту ВДУ ім. Лесі Українки.– Вип. 1/2000.– Луцьк, 2000.– С. 123–130.
12. Ловей Л., Скорик К. Реформування енергетичного сектору в Україні // Україна на роздоріжжі. Уроки з міжнародного досвіду економічних реформ / Пер. з англ. В. Шиманського.– К.: Фенікс, 1998.– С. 365–383.
13. Пинзеник В. Українські економічні реформи: роздуми про минуле й майбутнє // Уроки реформ. За матеріалами конф.– К.: Основи, 1995.– С. 212–219.
14. Польша. Вопросы и ответы: Справочник / Общ. ред. и сост. В. А. Светлова.– М.: Политиздат, 1991.– 192 с.
15. Співпраця міліції і поліції // Волинь.– 1993.– 29 лип.
16. Угода про міжрегіональне співробітництво // Волинь.– 1993.– 25 трав.
17. Угода про співробітництво // Волинь.– 1992.– 2 лип.
18. Интеграция с Европейским Союзом // Е : | Pages | Guide 2002 | Ru | 06 EcoInt Wes Cen Eur. HTNL.
19. Рынок в рыночную экономику. Реформы в Украине: взгляд изнутри / Под. ред. Л. Хоффмана и А. Зиденберга; Пер. с нем.– К.: Феникс, 1997.– 303 с.
20. Bonusiak W. Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1990–1996 // Polska i Ukraina po II wojnie światowej. Materiały z konferencji naukowej odbytej w dniach 10–12 czerwca 1996 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie.– Rzeszów: WSP, 1998.– S. 327–333.
21. Economic Policy, 1989–1993 // Poland. International Economic Report 1992/93.– Warszawa, 1993.– S. 55–57.
22. Kleer J. Gdzie rząd nie może: czy banki unowocześnią Polską gospodarkę? // Polityka.– 1997.– № 40.– S. 62–64.
23. Matusiak Marek. Kozryści // Nowa Europa.– 1997.– 18 marca.
24. Między państwem a rynkiem: dylematy polityki gospodarczej Polski: raport PPRG (Polish Policy Research Group).– Warszawa: PWN, 1994.– 297 s.
25. Ożóg M. E. Stosunki polsko-ukraińskie w świetle publicystyki polskiej lat 90-ch // Polska i Ukraina po II wojnie światowej...– S. 312–325.
26. Pragniemy ocieplenia stosunków // Rzeczpospolita.– 1990.– 13 października.

Людмила Стрільчук (Луцьк)

Україна в польській східній політиці 1989–1999 рр.

1989 рік увійшов в історію Республіки Польща як початок системної трансформації країни, одним із важливих елементів якої була зміна засадничих принципів і пріоритетів зовнішньої полі-

тики. Системні зміни, пов'язані із закінченням епохи соціалізму, збіглися за часі зі зміною геополітичної ситуації в Європі. Занепад східного блоку, демократичні процеси в країнах Центрально-Східної Європи, об'єднання Німеччини, а також криза СРСР та його крах великою мірою вплинули на особливості формування зовнішньої політики Польщі.

Процес формування польської зовнішньої політики з 1989 року – досить складний і суперечливий, адже від самого початку потрібно було виробити чітку позицію щодо змін, які відбувалися на Заході, але ще важливіше – на Сході. Розпад СРСР і чимраз виразніші декларації незалежності колишніх радянських республік позначилися на потребі польської дипломатії з особливою обережністю і поміркованістю сприймати та трактувати процеси, які відбувалися за східним польським кордоном, і з особливою увагою підійти до формування нової закордонної політики III Речі Посполитої.

Головною ціллю нової східної політики стало реагування на зміни, які відбувалися за східним кордоном країни, і поступове, обережне встановлення міждержавних контактів із різними республіками колишнього СРСР, передусім із тими, хто має із Польщею спільний кордон. Зрозуміло, це було продиктовано прагненням забезпечити територіальну інтегральність Польщі, а також міркуваннями безпеки держави, намаганням не допустити до ситуації, у якій би польський східний кордон міг стати зоною напруги чи непевності в міжнародних стосунках [3, 226]. Саме в цьому сенсі особливу зацікавленість і важливість польська сторона починає надавати побудові польсько-українських добросусідських відносин. Їхнє встановлення та еволюція у період 1989–1999 років автор аналізує в цій статті.

Хотілося б звернути увагу передусім на факт особливого сприйняття польською дипломатією України, її в регіоні та важливості для Польщі у процесі формування східної політики у 1989–1999 роках. Проблеми формування перших концепцій польської східної політики нерозривно пов'язані з демократичними процесами у Польщі та з формуванням першого уряду солідарності Тадеуша Мазовецького, а також із втратою актуальності польсько-радянських відносин. Це був досить складний процес, який не передбачав швидких змін у відносинах зі східними сусідами Польщі.

Що ж до динаміки контактів між Польщею та Україною, то на неї мали вплив як внутрішні, так і зовнішні чинники. На початку розглядалася можливість пошуку дещо інших, нових можливостей і шляхів побудови зовнішньої політики при одночасному підтриманні установлених зв'язків із Радянським Союзом. Остаточне прийняття концепції «двошляховості» визначало новий курс східної польської політики на кілька наступних років, як і її контакти зі Сходом. Реалізація ж цієї концепції була надзвичайно важким завданням для польської дипломатії, оскільки ця політика не була апробована ні у Москві, ні на Заході. Останній, у цей час, будучи зацікавленим і обнадієним процесами перебудови, які відбувалися в СРСР, без особливого ентузіазму реагував на незалежницькі пориви України [3, 227].

Як зазначає Кшиштоф Скубішевський, тогочасний міністр закордонних справ Польщі, суть політики «двошляховості» зводилася до «...підтримання необхідних стосунків із так званим центром, тобто Москвою, і рівноцінних стосунків із республіками СРСР, передусім з Україною, Білоруссю та Росією, оминаючи центр...» [6, 271]. Політику «двошляховості» Польща розпочинає втілювати на практиці з літа 1990 року, після першої консультації міністрів закордонних справ Республіки Польща, України, Білорусі та Росії. На цій же зустрічі всім партнерам вручено текст проекту Декларації про добросусідство. Україна і Польща підписали узгоджений текст Декларації 13 жовтня 1990 року, і це стало свого роду позитивним переломом у польсько-українських відносинах [6, 272].

Польсько-українські відносини розпочали розвиватися й набули характеру міждержавних ще до здобуття Україною незалежності в 1991 році. У цьому була особиста заслуга міністра закордонних справ Республіки Польща К. Скубішевського, а також усього міністерства, яким він керував у 1989–1993 роках. Уже перші контакти показали велику зацікавленість і широкі можливості для співпраці обох країн на міжнародній арені. Було здійснено спробу підготувати офіційні дипломатичні відносини, які держави виразили готовність укласти після здобуття Україною незалежності.

Польща – перша держава світу, яка в грудні 1991 року визнала незалежність України. Фактично з цього моменту відкривалися широкі можливості до започаткування і розвитку взаємних контактів, закладався фундамент для побудови подальших відносин. Досить швидко польсько-українські відносини були визначені вже як «стратегічне партнерство».

Перші роки міждержавних відносин окреслено динамічним розвитком політичних контактів, творенням міждержавних інституцій, організаційним оформленням дипломатично-консульських служб, узгодженням процедур співпраці та формування нормативно-правових засад. До того ж, на

міжнародній арені Польща виступає свого роду протезистом України, невтомно наголошуючи на величезному значенні незалежної України як для Польщі, Центрально-Східної Європи, так і для всього континенту [3, 227; 5, 221]. Не є секретом, що в зазначений період Україна для Польщі є досить важливою, адже саме Україну поляки вважають головним східним партнером, пов'язуючи з нею великі надії, і відводять їй провідне місце у концепції східної політики.

Важливою віхою в розвитку двосторонніх відносин Польщі та України стало підписання 18 травня 1992 року президентами двох країн, Договору про добросусідство, дружні відносини та співробітництво, який окреслює засадничі принципи взаємовідносин, підтверджує непорушність кордонів і відсутність територіальних претензій, а також врегулює положення національних меншин (польської та української) на території сусідніх держав [1, 63]. Концепція “двошляховості” на прикладі України приносила позитивні результати на початку 90-х років ХХ століття, і цей приклад прислужився Польщі в налагодженні нових міждержавних контактів на Сході [3, 228].

На початку статті зауважено, що на двосторонні відносини Польщі та України великий вплив мала внутрішня ситуація у країнах, зокрема в Польщі. Процес трансформації польського суспільства, який мав свої успіхи та невдачі, не міг не позначитися на реалізації східної політики щодо України. Беззаперечно також наявна взаємозалежність між політичною позицією польського уряду та станом відносин з Україною. Перший період взаємних контактів припадає на 1989–1993 роки, коли при владі перебували політичні фігури руху “Солідарність”. Цей період польсько-українських відносин розвивалися динамічно. Їх широко підтримала польська політична еліта.

Парламентські вибори 1993 року в Польщі й перехід влади до коаліції SLD – PSL (Строніцтво людове демократичне і польське строніцтво людове) збіглися за часом із кризою польської східної політики, яка тривала, власне, до кінця 1995 року. Нова влада розглядала польсько-українські відносини як досить непевні й не вбачала особливих перспектив у співпраці з Україною. Крім цього все частіше й виразніше озвучуються польською політичною елітою концепції з приводу обмеження польської дипломатії на Сході, а також визнання всіх територій на схід від річки Буг сферою впливу Росії [2, 53]. Такі пропозиції частково викликані важкою економічною кризою в Україні, до того ж ситуація загострювалася через українсько-російський конфлікт [3, 228].

Ще одним чинником, який негативно впливав на стан польсько-українських відносин можна визнати і той факт, що у 1993–1995 роках зусилля польської дипломатії було зосереджено на аспекті зближення Польщі із західними структурами. Польська позиція виглядала досить прозоро – якнайшвидше членство в НАТО й уникнення будь-яких обставин, які могли б уповільнити або утруднити досягнення цієї стратегічної мети. Тому зрозуміло, що оголошена напередодні (1993 р.) концепцію Президента України Л. Кравчука щодо створення середньоевропейської сфери безпеки, негативно сприйнято польською політичною елітою.

Не останнім фактором, який, безумовно, негативно впливав на міждержавні відносини, була позиція Президента України Л. Кучми, який, на відміну від свого попередника, не вбачав у Польщі “посередника України в дорозі до Європи”, а орієнтувався в зовнішній політиці на Росію [7, 199].

Важливим із погляду активізації політичних контактів між Польщею та Україною став кінець 1995 року, коли Україна знову посіла головне місце в польській східній політиці. Взаємні контакти набули значної динаміки, а в 1996–1997 роки отримали назву “ренесансу” України в польському політичному житті. Це було зумовлено багатьма чинниками як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. В Польщі надзвичайно важливе значення мала підтримка урядом позиції президента А. Квасневського, який із самого початку активно взявся за покращення польсько-українських відносин.

Нове пожвавлення та інтенсифікація міждержавних контактів розпочинається весною 1997 року, після того, як українська дипломатія задекларувала, що серед стратегічних цілей України є вступ до НАТО [4]. І уже в листопаді цього ж року Україна отримує статус “спеціального партнера” НАТО.

Особливим успіхом й особистою заслугою А. Квасневського стало підписання 20 травня 1997 року, під час його робочого візиту до Києва, спільної заяви “До порозуміння і єднання”, а також Угоди між урядами Республіки Польща та України про співробітництво в галузі культури, науки, освіти [1, 356]. Ці документи – своєрідна декларація на міжнародній арені того, що Республіка Польща й Україна стали справді стратегічними партнерами [3, 229].

Десять років польсько-українського співробітництва стали важливим етапом розвитку двосторонніх відносин обох країн. Але чи справді цей час був максимально використаний для побудови розуміння між двома державами наприкінці ХХ століття? Чи польська східна політика відповідною мірою відтворювала й узгоджувала місце та роль України в Європі?

Аналізуючи процес становлення польсько-українського стратегічного партнерства, можна зробити кілька висновків. По-перше, швидке налагодження політичних і дружніх стосунків між Республікою Польща й Україною належать до великих успіхів польської дипломатії. Зі східного кордону Польщі з'явилася нова, потужна держава, і одним із основних інтересів польської дипломатії було налагодження з нею якнайкращих контактів. Завдяки згаданим контактам узгоджено питання непорушності кордонів і становище національних меншин тощо.

По-друге, протягом усього десятиліття Україна виступала важливим елементом концепції польської східної політики. Становлення України як незалежної держави мало величезне значення для безпеки не лише Польщі, а й регіону загалом. Для зміцнення стабільності в регіоні Республіка Польща інтенсивно співпрацювала з Україною на міжнародній арені в таких організаціях, як ООН, Рада Європи.

По-третє, офіційна Варшава зайняла однозначну позицію підтримки і сприяння українській стороні в побудові демократії та ринкової економіки. По-різному підтримано також процес українських реформ і задекларовано всебічну підтримку та допомогу в якнайшвидшій інтеграції України до європейських і євроатлантичних структур. Завдяки саме такій позиції Польщі зазнала змін і позиція України щодо питання розширення НАТО на Схід, з яким з останньої третини 90-х років ХХ століття Україна активно співпрацює.

Слід акцентувати увагу на досить ефективній політиці Варшави у відносинах із Києвом, що має деякий вплив на зміну політики Заходу щодо України. Польща впродовж 90-х років постійно виступала посередником між Україною і країнами Західної Європи, лобіюючи українські інтереси. Приклад польсько-українських відносин продемонстрував для Європи та світу, що Україна може виступати повноправним і рівним учасником міжнародної політики, що потрібно з нею налагоджувати й підтримувати якнайтісніші контакти, які, однозначно, є корисними для всіх сторін.

Водночас слід підкреслити, що процес становлення польсько-українських відносин не завжди проходив ідеально. Наприклад, можна зауважити, що добрі контакти на найвищому міждержавному рівні досить часто не позначилися на співпраці й не завжди з розумінням сприймалися громадськістю двох країн. Не вистачало широкого усупільнення двосторонніх контактів, аби часто різні ініціативи йшли "згори", а не "знизу". До негативних моментів десятилітньої історії розвитку польсько-українських відносин належить і нерегульованість справ, пов'язаних із трагічними сторінками історії польського й українського народів, яким судилося бути розв'язаними вже на початку ХХІ століття.

Ще одним фактором, який негативно впливав, упродовж 90-х років ХХ століття на польсько-українські відносини, була недостатня координація міжнародної політики Республіки Польща. Неодноразово поставала парадоксальна ситуація, коли президент, прем'єр та міністр закордонних справ презентували відмінні позиції з тих самих питань. Це звісно, зводило на нівець старання дипломатичних служб і призводило врешті-решт до спаду зацікавленості України в певних аспектах співробітництва.

Окрім стратегічного характеру взаємних відносин польська дипломатія не підготувала після 1995 року жодної перспективної програми партнерства з Україною. Далася взнаки й відчутна нестача коштів на реалізацію намічених цілей польської східної політики. Польська підтримка змін в українському суспільстві та спільних проєктів у цьому напрямку – це, скоріше, політичне гасло, аніж реальна допомога чи підтримка. Крім цього, позитивна динаміка політичних контактів не зачіпала майже економічної сфери. І хоча взаємні економічні обороти з року в рік зростали, однак їхній рівень жодним чином, навіть близько, не відповідав потенційним економічним можливостям обох країн.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що в 1989–1999 рр. Україна досить потужно й міцно ввійшла в польську східну політику й займає в ній одне з найпривілейованіших місць [3, 230]. Час, який витрачено на становлення та побудову взаємовідносин, не є змарнованим для обох сторін, і підтвердженням цьому є партнерські та добросусідські відносини між Україною та Польщею сьогодні, які польська політична еліта називає найкращими в історії обох народів. Крім цього, є показовим приклад співпраці двох потужних європейських держав, особливо актуальним із погляду різного рівня економічного розвитку. Власне, з-поміж усіх східних сусідів Республіка Польща найкращі відносини має сьогодні з Україною. Головним наслідком стратегічного партнерства Польщі та України є зміцнення позицій обох держав у міжнародній спільноті й поширення сфери стабільності на Центрально-Східну Європу.

Література

1. Литвин В. М. Україна: хроніка поступу (1991–2000). – К., 2000. – 516 с.
2. Całka M. J. Polska polityka wschodnia w 1994 r. // Rocznik Polskiej polityki zagranicznej 1995. – Warszawa, 1995. – S. 49–45.

3. Fedorowicz K. Ukraina w polskiej polityce wschodniej w latach 1989–1999.– Poznań, 2004.– 249 s.
4. Gazeta Wyborcza.– 1997.– z 21 marca
5. Menkiszak M., Piotrowski M. Ewolucja stosunków z Ukrainą. 1992–1993: Definiowanie interesów, tworenie podstaw prawnych // Polityka zagraniczna RP/ pod red. K. Stczepanika.– Warszawa, 2002.– 492 s.
6. Skubiszewski K. Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989–1993.– Warszawa, 1997.– 434 s.
7. Surmacz B. Stan i perspektywy rozwoju stosunków polsko-ukraińskich // Polska i jej sąsiedzi w latach dziewięćdziesiątych. Polityczne i ekonomiczne aspekty współpracy integracji.– Katowice, 1998.– 416 s.

Тетяна Журовська (Луцьк)

Використання досвіду Республіки Польща в розбудові української державності

Республіка Польща і Україна досить близькі за своїми географічними, історичними і геополітичними характеристиками. Спільні зовнішньополітичні пріоритети, а також вражаючі показники польської економіки спонукають до *детального вивчення досвіду державотворення саме цієї країни.*

Сьогодні в Україні продовжується процес розбудови державності, що є однією з головних заповрук створення сильної і цивілізованої держави. Не можна однозначно стверджувати, що початкові умови державотворення ідентичні польським, однак ціла низка проблем притаманна як українцям, так і полякам. Отож, існує необхідність у порівняльному контексті виділити і сприйняти кращі здобутки сусідньої країни у розбудові державності. Особливо це стосується таких проблем, як організація політико-владних інститутів, проведення економічних реформ, створення сприятливого інвестиційного клімату, реформування банківської системи, аграрної політики тощо.

Процеси державотворення в Україні і Польщі відбувалися за досить схожими схемами: *формування демократично налаштованих груп у суспільстві і наступний прихід їх до влади, створення нових політичних інститутів і поетапне реформування економіки на ринкових засадах.*

Проте стартові умови перетворень у цих сусідніх країнах були не однаковими. В Україні за роки існування радянської влади повністю утвердилася командно-адміністративна система з усіма її атрибутами: тотальним контролем держави за усіма сферами суспільного життя, повним ігноруванням політичних і суспільних інститутів, характерних для демократичної держави, зокрема таких, як багатопартійність, громадянське суспільство, незалежні засоби масової інформації та ін., а тим, які залишилися, як-от, Верховна Рада, судова систем, виборча система, було надано формального характеру.

У Польщі, на відміну від України, авторитарна система не набула всеохопного характеру. Цій країні вдалося зберегти багато докомуністичних інститутів і структур: багатопартійну систему (хоча й формально), самостійне селянство, відносну незалежність від панівної комуністичної ідеології університетів та академічного середовища. Численною була польська діаспора (близько 10 млн осіб), яка активно лобіювала інтереси Польщі в урядах США, Канади, Франції. Величезний вплив на розвиток польської держави мала римо-католицька церква (90 % поляків є віруючими-католиками), яка відразу ж підтримала "Солідарність" у її прагненні до радикальних політичних змін [5, 192].

З прийняттям Конституції України в 1996 р. та Конституції Польщі в 1997 р. умовно можна констатувати завершення процесу політичної інституціоналізації в обох країнах. Слід відзначити, що інституціями обох країн на сучасному цивілізаційному рівні закріплюється основоположний принцип організації влади – її поділ на законодавчу, виконавчу й судову. Так, законодавчу владу в обох країнах, які є унітарними, здійснюють парламенти. В Україні – це Верховна Рада – однопалатний парламент, куди входить 450 народних депутатів, обраних на 4 роки, що працюють на професійній основі. Закони, прийняті Верховною Радою і підписані Головою Верховної Ради, відправляються на підпис Президенту. Верховній Раді надано відповідні важелі впливу: вона має право усувати Президента з посади через процедуру імпичменту, дає згоду на призначення прем'єр-міністра, здійснює контроль за діяльністю Кабінету Міністрів, призначає третину складу Конституційного Суду, обирає його членів безстроково.

Польщі структура парламенту принципово інша. Тут законодавчу владу здійснює Сейм – палата (460 депутатів) та Сенат – верхня палата (100 сенаторів), які для вирішення особливо важливих питань збираються на спільні сесії.